

Hajós Géza

1942–2019

2019. február 12-én Bécsben elhunyt Hajós Géza művészettörténész. Budapesten született 1942. szeptember 14-én. Az ELTE művészettörténet és történelem szakán végzett. 1965-ben, amikor az Osztrák Szövetségi Műemléki Hivatalban (Bundesdenkmalamt) fiatal szakembereket fogadtak az egykori Monarchia utódállamaiból, Zádor Anna ajánlására Bécsbe kerülhetett, s ez egész életének és karrierjének irányát meghatározta.¹ Bár pályája kezdetén elsősorban a középkor emlékeire fordította figyelmét,² Bécsben az osztrák műemléki topográfia 18. századi emlékanyagának feldolgozását kapta feladatául. Ekkor kialakult különös érdeklődése e korszak iránt a későbbiekben is megmaradt.

Zádor Annának köszönhetette szakmai szemléletét is, amely erősen különbözött az Otto Demus és Walter Frodl nevével fémjelzett bécsi iskoláétól. Ausztriában egyedül képviselte azt az itthonról magával vitt holisztikus megközelítésmódot, amely egy-egy műemléket nemcsak faltól falig szemlél és ír le, hanem elmélyült kutatásra alapozva, művészettörténeti, földrajzi és szociális kontextusában vizsgál és értelmez. 1974 óta e szemlélet birtokában kezdett intenzíven foglalkozni a műemlékvédelem történetével, valamint elméleti és metodikai kérdéseivel is. Emellett, szintén az 1970-es évektől, Renate Wagner-Rieger hatására az elsők között kezdett foglalkozni a historizmus emlékeinek tudományos kutatásával. Mindezek miatt sok harcot kellett megvívnia a hivatalban, ahol nyugdíjazásáig dolgozott.³

Érdeklődése az 1980-as évek közepe táján fordult a kerttörténet és a kertek műemléki védelme, helyreállítás felé. 1986-ban merült fel a hivatalban az igény,

hogy a történeti kertekkel önálló referens foglalkozzon az intézményen belül. A választás az akkor már kertkutatással intenzíven foglalkozó Hajós Gézára esett, aki örömmel vállalta ezt a nagy kihívást jelentő feladatot. A Történeti Kertek Részlege, majd 1995-től Osztálya és ezáltal az osztrák hivatalos kert-műemlékvédelem lényegében Hajós Géza egyszemélyes vállalkozása volt. A következő évtizedek alatt mégis számos olyan eredményt tudott elérni, amely személyes kitartása és lobbitevékenysége nélkül nem valósulhatott volna meg.

Ezek között kell megemlíteni a kert-műemlékvédelem metodikájának kidolgozását, amelynek alapköve a kerttörténeti tudományos dokumentáció (*Parkpflege*) Németországban már régebb óta bevált műfajának bevezetése volt Ausztriában. Hajós működése alatt a hivatal anyagi támogatásával (!) több mint százötven ilyen dokumentáció készülhetett. Hajós tehát magát a módszert és a szemléletet (vagyis az elmélyült történeti kutatásokon, részletekbe menő analízisen és az értékek azonosításán alapuló tervezést) honosította meg, s ehhez megbízóként számos (részben magyar emigráns) ausztriai tájépítész képezett ki és vont be ebbe a nagy feladatba, majd később az újabb generációk képviselőit is foglalkoztatta. A felé nyitottan forduló magyarországi kollégákat is mindig örömmel és támogatóan fogadta, segítette.

Hajós erőfeszítéseinek köszönhető, hogy a történeti kertek megjelentek az osztrák műemléki jogszabályokban. Akárcsak nálunk, kezdetben Ausztriában is a természetvédelem vette oltalmába a régi kerteket. A szakszerű helyreállításnak azonban sok esetben

1 1973-ban kapta meg az osztrák állampolgárságot.

2 Doktori disszertációját 1971-ben a Bécsi Egyetemen a pécsi székes-egyház román kori szobrairól írta.

3 Hajós Géza életéről és munkásságáról ő maga is részletesen be-

számolt. Lásd ALFÖLDY Gábor: Zádor Anna szellemében – az ausztriai történeti kertekért. Interjú Hajós Géza művészettörténésszel, az osztrák történeti kertek főkonzervátorával. *Műemlékvédelem*, 48. 2004. 248–252.

ellenlábasa lett a természetvédelem: a legfontosabb történeti kertek (Laxenburg, Bruck an der Leitha, Kismarton stb.) megtisztítása is csak komoly harcok árán valósulhatott meg. Végül 2000-ben Hajós kezdeményezésére megszületett a parlament kétharmados többségét igénylő, az ottani alkotmány módosításával járó jogszabályváltozás, amely kimondta, hogy a történeti kertek önmaguk jogán is műemlékként védhető műalkotások. A törvénybe iktatott lista, amely mindössze a műemléki védelem alá helyezés *lehetőségét* adta meg egyes kiválasztott helyszíneknek, mindössze ötvenhat kertet számlál, és külön jogi aktus szükséges a valós műemléki védelemhez, amelyben ezeknek eddig csak mintegy fele részesült. (A hazai számokat nézve hasonló eredményre jutunk az egyszerűbb jogi háttér mellett is.) Mivel a védetté nyilvánítás – Hajós kezdeményezésétől eltérően – csak a tulajdonos beleegyezésével vált lehetségessé, főként állami, önkormányzati, illetve egyházi tulajdonú kertek kerültek védelem alá.

A nagy eredmények közé sorolhatók Hajós műemlékvédelmi és kutatásszervezői munkássága mellett saját kerttörténeti kutatásai és publikációi is. Ausztria történeti kertjeiről írt könyve,⁴ valamint Schönbrunn, Laxenburg, Kismarton parkjainak monográfiái mellett (amelyekben társszerzőként, szerkesztőként működött közre) a felvilágosodás Bécs környéki kertjeit bemutató kötete a téma és általában a korszak közép-európai szakirodalmának egyik alapműve.⁵

Konkrét helyreállítások kezdeményezőjeként, lobbistájaként szintén nagyon fontos eredményeket ért el. Schönbrunn, Laxenburg, Schloss Hof, vagy a bécsi Belvedere kertrekonstrukciója az ő szakmai eltökéltségének köszönhetően, elveinek érvényesítésével valósulhatott meg.

Civil kezdeményezőként az ő elképzelése alapján jött létre 1991-ben az Osztrák Kerttörténeti Társaság (*Österreichische Gesellschaft für Historische Gärten*), amelynek

2010-ig titkára, majd tiszteletbeli elnöke volt. A Társaság folyóiratát (*Historische Gärten*) hosszú évekig szerkesztette, és évtizedeken át az európai kontinens legfontosabb kerttörténeti szakfolyóirata, a *Die Gartenkunst* szerkesztőbizottságának is tagja volt. Mindeközben (2007-ig) a Bécsi és a Grazi Egyetemen tanított docensként, majd professzorként. Ausztria képviselőjeként 1987-től húsz éven át tagja volt az ICOMOS-IFLA Történeti Kertek (ma Történeti Tájak) Nemzetközi Szakbizottságának. Több kiemelkedően fontos történeti kert az ő hivatalos értékelésének köszönhetően került fel az UNESCO Világörökség-listájára.

Munkásságát az alsó-ausztriai kormány 1990-ben tudományos díjjal, Bécs városa 2002-ben nagy ezüst érdemrenddel, 2012-ben a Bajor Szépművészeti Akadémia Sckell Gyűrével, a rá következő évben az osztrák állam a tudományokért járó érdemkereszt legmagasabb fokozatával ismerte el. Sajnos 2010-ben, Hajós Géza nyugdíjazásával megszűnt a Bundesdenkmalamt önálló történetikert-részlege. Bár bölcs előrelátással gondoskodni kívánt e speciális képzettséget és tapasztalatokat igénylő feladatkör utódlásáról, a hivatal vezetése ezt végül mellékes feladatként egy erdész végzettségű referensre bízta, s máig ez a helyzet áll fenn.

Hajós Géza törekvéseit, eredményeit és kudarcait testamentumként egy könyvben foglalta össze, amelyet hosszú ideje tartó betegsége alatt írt meg.⁶ Még megérhette a kötet megjelenését.⁷ Bízunk benne, hogy könyvével Hajós Géza végül eléri célját, hogy legalább Ausztriában – amely az ő munkájának köszönhetően egykor hazánk számára is mintaként szolgált – megforduljon az utóbbi évtized tendenciája, és a történeti kertek műemléki védelme újra méltó helyére kerüljön.

Alföldy Gábor

4 Géza HAJÓS: *Historische Gärten in Österreich: Vergessene Gesamtkunstwerke*. Wien–Köln–Weimar, Böhlau, 1993.

5 *Romantische Gärten der Aufklärung: englische Landschaftskultur des 18. Jahrhunderts in und um Wien*. Wien–Köln, Böhlau, 1989. Hajós Géza írásainak válogatott bibliográfiáját BARDOLY István állította össze: *Műemlékvédelem* 48. 2004. 4. 252–253. Lásd még Beatrix HAJÓS–Eva

BERGER: Publikationsliste von Univ. Prof. Dr. Géza Hajós 1966–2007. *Die Gartenkunst (Géza Hajós zum 65. Geburtstag)*. 19. 2007. Heft 2. 411–420.

6 Géza HAJÓS: *Historische Gärten in Österreich: ohne zeitgemäße Denkmalpflege?* Wien, Mandelbaum, é. n. [2019].

7 A kötet néhány nappal halála előtt, 2019 januárjában jelent meg.